TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
XIX. SERİ — Sa. 4

MALAZGİRT ARMAĞANI

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1 9 7 2

III. KEYHÜSREV VE SAHTE SELÇUKLU SULTANI CİMRİ ADINA KESİLEN SİKKELER

CEVRİYE ARTUK

İki önemli Selçuk Sikkesinden söz etmek istiyoruz:

1 — IV. Rükn el-Din Kılıç Arslan'ın oğlu III. Gıyas el-Din Keyhüsrev'e 663-682 (1264-1283) ait olup hususî bir kolleksiyonda bulunan bu altın sikkenin (Resim 1)

Ön yüzünde :

لااله الاالله محمد
رسول الله ضرب
هذه الدينار بمدينة
قونية فى سنة اسوستما

Arka yüzünde:

السلطان الاعظم
غياث الدنيا والدين ابو
الفتح كيخسرو بن
قلج ارسلان برهان
امير المؤمنين

Sikkenin ön yüzünde ضرب den sonra gelen هذا الدينار yerine sikkegenin dikkatsizliği veya arapça kaideleri bilmeyişi yüzünden هذه yazılmıştır. Bu keyfiyet Anadolu Selçuklularının bilhassa son devir hükümdarlarının bazı dinarlarında görülmüştür. Bu sikkede III. Giyas el-Din'in tevkiinde gördüğümüz المنة لله yazılmamıştır. مدينة قونية dan sonra gelen فى سنة اسوستما erkam-ı divaniyede 671 demektir. ستمائة nin ئة si yazılmamıştır.

Sikkenin arka yüzünde III. Keyhüsrev'in ünvanı غياث الدنيا والدين ابوالفتح bir de bu ünvanlardan fazla olarak da برهان امير المؤمنين terkibi eklenmiştir.

Sikke sahibi Selçuklu Devletinin en karışık bir zamanında daha çocuk denilecek çağda, bir rivayete göre 2,5, bir rivayete göre dört ve diğer bir rivayete göre de altı yaşında iken Sultan ilân edilmiştir. Hattâ 3. Giyas el-Din'in bazı tarihciler 666 (1267)'da[1], bazıları da 664 (1265) senesinde

[1] Ebu'l Fida, Tarih el-Muhtasar fî ahbar el-Beşer, İstanbul 1286, C. 4. s. 5; Müverrih Gregory Ebu'l Farac Tarihi, Çev. Ömer Rıza Doğrul, T. Tarih Kurumu, Ankara 1950, C. 2, s. 587 de 4 yaşında cülûs ettiğini; Ebu'l Fida'dan naklen Bertold Spuler, İran Moğulları Çev. Cemal Köprülü, T. Tarih Kurumu 1957, s. 65 de Rükn el-Din Muin el-Din

cülûs ettiğini[2], bununla beraber Konya'da darbedilen 663 tarihli dinar ve dirhemlerine bakarak cülûsunu bu tarihde kabul etmek daha uygun ve yerinde olur kanaatındayız[3].

Keyhüsrev'in bu cülûsu tabiatiyle Pervane'nin tensibi ve Moğolların emriyle yapıldı. Pervane Moğollarla olan irtibatını kuvvetlendirmek amaciyle 665 senesinde Keyhüsrev'in kız kardeşi Selçuk Hatunu (Hvând) Abaka'nın oğullarından Budist Argun'a nikâhlamağa karar vermişti. Aynı senede patlak veren Hatiroğlu ayaklanmasını basdırarak Hatiroğlu Şarafeddin'i öldürttü, görünüşte memleket bir huzura kavuşmuştu, fakat bütün ümera ve devlet ricali Pervane'nin terröründen kurtulmak için Mısır topraklarına iltica etmek zaruretinde kalıyorlardı. Nihayet 675 senesi Zilka'de ayının 10 nunda Elbistan Ovasında Baybars ordusu ile yapılan savaşta Abaka mağlûp oldu, Baybars'da Kayseri'ye girdi ve burada Muin-el-Din Süleyman Pervane'yi beklemeğe başladı. Fakat Pervane Abaka'dan korkarak genç Sultanla Tokat'a geçmeği daha uygun buldu. Baybars Kayseri'de daha fazla durmayı münasip görmiyerek birkaç gün sonra ordusunu alarak Suriye'ye geçti. Abaka uğradığı bu hezimetin intikamını Anadolu halkından çıkardı (söylendiğine göre 200.000 kişi öldürttü). Elbistan savaşı sırasında Mısırlıların yaklaşmalarını Moğollara haber vermiyerek Baybars'a yaklaşması ve savaştan sonra Tokat'a kaçıp İlhan nezdine gelmemesinden dolayı Muin el-Din Pervane mes'ul tutularak 676 senesi Rebiülevvel ayında Aladağ'da idam edildi[4].

Süleyman tarafından 1267-1268 tarihinde öldürülerek yerine 2,5 yaşındaki oğlu Gıyas el-Din Keyhüsrev'in tahta çıktığını ve Pervane'nin onun namına hükûmet ettiğini; İbn-i Bibî ise Rükn el-Din evvelâ zehirlenerek sonra keman kirişi ile boğduruldu ve devlet büyükleri Aksaray'dan Konya'ya döner dönmez henüz 2,5 yaşında babadan yetim kalan Sultan Gıyas el-Din Keyhüsrev'in tahta geçirildiğinden bahs eder. İbn-i Bibî, el-Evâmir el-Alâ'iye fî'l-Umûr el-Alâ'iye, T. Tarih Kurumu 1956, s. 650, Nşr. Adnan Erzi.

[2] Müneccim-başı Gıyas el-Din Keyhüsrev III'ün 664 senesinde ve henüz 2,5 yaşında tahta geçtiğini, Müneccim-başı Saha'if el-Ahbâr, İstanbul 1285 C. 2, s. 572; Kerim el-Din Aksarayî ise 664 senesinde henüz 6 yaşında olduğu halde Selçuk tahtına cülûs ettirdiklerini yazar, Kerîm el-Din Aksarayî, Musâmeret el-Ahbâr, T. Tarih Kurumu, 1944, s. 87, Nşr. Osman Turan; İslâm Ansiklopedisi C. 6, s. 556, 557'de J. H. Kramers tarafından yazılan Muin el-Din Süleyman Pervane Maddesinde 1265 senesi Şubatında Rükn el-Din boğdurulup henüz 2,5 yaşındaki oğlu Gıyas el-Din Keyhüsrev'in hükümdar ilân edildiğinden bahsedilmektedir.

[3] İsmail Galib, Takvîm-i Meskûkât-ı Selçukıyye, Kostantiniye 1309, s. 81.

[4] Halil Edhem, Tarih-i Osmanî Encümen Mecmuası, sene 1333, Merzifon'da Muin el-Din Süleyman namına bir kitabe, s. 42. Halil Bey merhum'a göre Aladağ Sivas'ın doğusunda bulunan Köse dağla aynı olması muhtemeldir.

Müverrih Abdülhay İmad el-Hambeli ise Pervanenin 676 senesi Muharreminde öldürüldüğünden bahseder[5].

2 — Şimdi III. Keyhüsrev zamanında patlak veren ve Cimri lâkabı ile anılan Siyavuş ve sikkesinden bahs edelim:

Bu sikke İstanbul Arkeoloji Müzesinin İslâmî Sikke Kabinesinde ve 1166 numarada teşhir edilmektedir[6]. (Resim 2) 28 mm. kutrunda ve 8,70 gr. ağırlığında olan bu dinarın ön yüzünde, ortada ve bir daire içinde:

المنة لله

Etrafında: ضرب هذه الدينار بمدينة قونية فى سنة ٥ سوستمائة

Arka yüzünde:

السلطان الاعظم
علأ الدنيا والدين
ابو الفتح سياوش
بن كيكاوس

yazıları okunmaktadır. Bu altın sikkenin dirhemi Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğünden Emekli ve Türk Tarih Kurumu Üyesi, merhum Osman F. Sağlam'ın kolleksiyonunda bulunmakta idi. Bu kolleksiyon bugün Yapı ve Kredi Bankası'na satılmış bulunmaktadır. Bu nadir sikke 1943 senesi Ağustos ayında Karaman'da Konya'lı bir buğday tüccarının eline geçmiş, O da bu sikkeyi Osman F. Sağlam'a satmış, sikke O. F. Sağlam tarafından da III. T. Tarih Kongresinde tebliğ edilmişti[7]. (Resim 3)

Sayın Müdürüm O. F. Sağlam'ı burada hürmetle anarım.

[5] Abd el-Hayy b. el-İmâd el-Hanbelî, Şezerât el-zeheb fi-ahbâr min zeheb, Mısır 1351, C. V, s. 352.

[6] İ. Artuk – C. Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu, İstanbul 1971, C. I, s. 380.

[7] III. Türk Tarih Kongresi Ankara 1948, s. 224'de şimdiye kadar görülmeyen Cimri Sikkesi; Aynı Sikke Belleten IX, Sayı 35 de neşr olunmuştur.

Sikkenin ön yüzünde :	Arka yüzünde:
المنة لله	السلطان الاعظم
ضرب بمدينة	علأ الدنيا والدين
قونية فى ـــ ٥	ابوالفتح سياوش
سوستمائة	بن كيكاوس

Her iki sikkede gördüğümüz المنةلله evvelâ IV. Rükn el-Din Kılıç Arslan'ın sikkelerinde kullanılmıştır[8]. Etraf yazısında ضرب kelimesinden sonra gelen هذا االدينار yerine هذه الدينار yazılmıştır. Nitekim Sayın Hüseyin Kocabaş'ın kolleksiyonunda bulunan II. Keyhüsrev'in bir dinarında ضرب هذا الدينار yerine ضرب هذه الدينار , keza yukarıda bahsettiğimiz III. Keyhüsrev'in altınında da bu keyfiyet vardı. Bu bize sikkenin hattat veya hakkâkinin lâyıkı derecede arapça bilmeyişinden ileri geldiğini ifade etmektedir.

Sikkede görülen ٥ şekli eski harflerde beş ve سو da divanî rakkamlarda yetmiş demektir. ستمئة kelimesi de arapçada altı yüze tekabül eder. Yalnız Osman F. Sağlam'ın dirheminde gördüğümüz < şekli her hangi bir işaret olmayıp senedir. Kuyumcu Şerafeddin Erel'in elinde iken sonradan Yapı ve Kredi Bankasına satılan, 676 tarihli, 24 mm. kutrunda 2,95 gr. ağırlığında, Konya'da basılmış olan gümüş sikkenin (Resim 4).

Ön yüzünde :	Arka yüzünde:
	
المنة لله	السلطان الاعظم
ضرب بمدينة	علأ الدنيا والدين
قونية فى ستة	ابو الفتح سياوش
وسبعين ستمائة	بن كيكاوس [9]

İster altın ister gümüş dirheminde gördüğümüz elkap ve ünvanlar da şayan-ı dikkattir. Meselâ Müneccimbaşı ve İbn Bibî Siyavuş'un lâkabının Giyas el-Din olduğunu yazıyorlar[10]. Anonim Selçuknameye göre lâkabı el-Melik el-Mes'uddur[11]. Yalnız Baybars'ın isim yerine sadece Alâ el-Din

[8] Ahmed Tevhid, Meskükât-ı Kadime-i İslâmiyye Kataloğu, İstanbul 1321, Kısm-i Rabi', s. 290.

[9] Şerafettin Erel, Nadir Birkaç Sikke, İstanbul 1963 s. 6.

[10] Müneccim-başı, aynı eser, C. III, s. 26; İbn-i Bibî, aynı eser, s. 690.

[11] Anonim Tarih Âl Selçuk, Nşr. Dr. F. Nafiz Uzluk, Ankara 1952, s. 59.

ünvanını vermesi sikkemizi bir dereceye kadar te'yid etmektedir[12]. Bununla beraber bu kaynaklardan hiç birisi tam olarak Siyavuş'un ünvan ve lâkaplarından bahsetmemişlerdir. Cimri'nin ister dinarı ve ister dirhemleri bize ünvanının ابو الفتح علاء الدنيا و الدين ve tevkiinin de المنة لله olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi 675 senesinde Anadolu Selçuklu Ülkesi bir taraftan İlhanlıların diğer taraftan Mısır Türk Memlûklarından el-Zâhir Rükn el-Din Baybars'ın savaş sahası olmuş ve memleket yer yer karışıklık içinde kalmıştı. Hattâ Selçuklu Devleti Muin el-Din Pervane'nin tahakkümü altında idi. Gerek bunun tahakkümünden gerekse Moğollara karşı beslenilen nefretten dolayı Anadolu'dan Mısır topraklarına sığınan bazı itibarlı kimseler Sultan Baybars'ı Anadolu'daki Moğol hâkimiyetini yıkmağa teşvik ettiler. Baybars Müslüman Anadolu Türklerinin Moğol boyunduruğundan kurtarmak için kendisine yardım edeceklerini düşünerek ümeranın bu teklifini kabul etti.

Yukarıda söylediğimiz gibi ordusu ile Anadolu'ya girerek 675 Zilka'de ayının 10. Cuma gününde Elbistan ovasında muhtelif Selçuk-Moğol ordusu ile yapılan savaşta Abaka'nın ordusu fena halde bozuldu. Baybars hiçbir mukavemete maruz kalmadan Kayseri'ye girdi.

Müverrih Şahap el-Din Ömerî olayı şöyle anlatmaktadır:

وكان من دخول الملك الظاهر ابى الفتح بيبرس البندقدارى الصالحى الى فتساريه ما هو مشهور وكسر عليها طائفة من رؤس التتار ثم عاد ولم يقر له بها قرار بعد ان جلس على تخت ال سلچوق ولبس التاج وضرب باسمه الدينار والدرهم واستبشرت به اهل تلك الدار[13]

Pervane gizlice Sultanla mektuplaşıyor ve onu her fırsatta Anadolu seferine teşvik ediyordu. Hattâ Malatya'lı bir Süryani olan Grigoryos ebu'l Farac'ın kavline göre Baybars'ın Anadolu seferine çıkacağı hakkında Ermeni Kralı Leon Anadolu'daki Moğol ümerasına zamanında haber verdiği halde, Sultanın gelişini bekleyen Pervane ötedenberi sevmediği Ermeni Kralını her fırsatta yalancılıkla itham ediyor ve diğer tarafı oyalıyordu[14].

Sultan el-Melik el-Zâhir Rükn el-Din Baybars kendisiyle gizlice mektuplaşan ve ikiyüzlü siyaset takipeden Pervane Muin el-Din Süleyman'ın

[12] Baybars Tarihi, İstanbul 1941, s. 90.

[13] Şihâb el-Din El-Ömerî, Mesâlik el-Ebsâr, Nşr. F. Taeschner, Leipzig 1929, s. 20

[14] Grigoryus. Ebu'l-Farac, Tarih Muhtasar el-Düvel, s. 501 vd.; Dr. Nejad Kaymaz, Pervane Muin el-Din Süleyman, Ankara Üniversitesi Basımevi 1970, s. 159.

hemen yanına gelip kendisine iltihak edeceğini umuyordu[15]. Fakat Pervane Abaka'nın şerrinden korktuğu için Keyhüsrev'in ailesini yanına alarak Tokat'a çekilmeği tercih etti. Sultan'da uzun zaman Kayseri'de kalmak istemediğinden 22 Zilka'de de ordusu ile buradan ayrılarak Suriye'ye döndü. Abaka uğradığı bu hezimetten o kadar münfail oldu ki Anadolu halkından yüzbinlerce müslümanı öldürmek suretiyle asabını teskin edebildi[16].

Anadolu'nun bu karma karışık durumundan faydalanmak istiyenlerinden biri de Karaman Oğulları idi. Vaktiyle kendilerini hapsetmiş olmasından dolayı IV. Rükn el-Din Kılıç Arslan ve oğluna karşı sönmez bir kin besleyen Mehmed Bey Baybars'ın Kayseri'ye kadar ilerlemesini sevinçle karşılamıştı. Baybars şehirde rehine olarak bıraktıkları Mehmed Beyin kardeşi Ali Bey'i serbest bıraktı. Karamanlılara tevkı ve sancaklar vererek Lârende ve Ermenak'a gönderdi[17].

Karaman Oğlu Mehmed Bey Baybars'a baş vurarak hizmetine girdiğini bildirdi ise de Sultan'ın tekrar Anadolu'ya dönmeği reddetmesi üzerine taliini başka bir yoldan denemeği düşündü, bir meclisde, "Bizans İmparatoruna bir elçi gönderelim İstanbul'da pek perişan bir halde kalmış olan Sultan İz el-Din'in Şehzadelerinden birinin bize gönderilmesini iltimas edelim"[18]. Mehmed Beyin bu arzusuna vâkıf olan Sivaslı Taki isminde birisi (İbn Bibî bu adama Şakı de der) Cimri dediğimiz Siyavuş'u Karaman Oğlu Mehmed'in yanına getirerek Sultan İz el-Din Keykâvus'un oğlu Siyavuş olduğunu ve "Ben Kırım'da iken ondan yazı dersi almıştım" diyerek şahadet etmesi üzerine Karaman Oğlu Mehmed Bey Siyavuş'u yanına alarak Menteşe ve Eşref Oğullarıyle birleşerek naip Emin el-Din

[15] Mehmed Ragıp el-tabbah, İlâm el-Nubela bittarih Haleb el-Şehba, Haleb 1924, C. 2, s. 326.

[16] Ebu'l Fida, Tarih el-Muhtasar fî ahbar el-Beşer C. IV, s. 9 da Baybars'ın Kayseri'deki ikametinin 7 gün olduğunu, Halil Edhem, Kayseriye Şehri s. 100 de Sultan Baybars'ın 675 senesi Zilka'desinin 17 sinde Kayseriye'yi zaptettiğini ve Sultanın uzun müddet Kayseri'de kalmağı münasip görmiyerek 5,6 gün sonra ordusiyle Suriye'ye avdet ettiğini Grigoryus Ebu'l Farac, Tarih el-Muhtasar, s. 502 de Sultanın Kayseri cıvarında bulunan كقباد denilen yerde 15 gün kaldıktan sonra Kayseri'ye girdiğini; Mehmed Ragıp, aynı eser, C. 2, s. 327'de Baybars'ın Kayseri'de 7 gün kaldıktan sonra Zilka'de ayının 22 sinde buradan ayrıldığını bildirmektedirler.

[17] Baybars Tarihi, s. 88; İbn Şâkir el-Kutubî, Uyun el-Tevarih, Arapça Yazm. Köprülü Kütüp. No. 1121, XXI, Varak 55; İslâm Ansiklopedisi C. 6, Ş. Tekindağ, "Karamanlılar" Maddesi, s. 319.

[18] İbn-i Bibî, aynı eser, Ayasofya Kütüphanesi, No. 2985, Varak 690, F. Nafiz Uzluk tarafından tercüme edilen Müellifin Farisi muhtasar Selçuknamesi, Ankara 1941, s. 291 vd.

Mikael ve Emîr el-Sevahil Baha el-Din tarafından müdafaa edilen Konya üzerine yürüdü. Kendilerine cıvardaki çapulcuların da yer yer katılmasiyle kuvvetleri büyüdü[19].

Karaman Oğlu Mehmed Bey Konyalıların kendisiyle işbirliği yapmalarını istedi. Naip Emin el-Din Mikael ve arkadaşları onun bu isteğini reddederek Şehri müdafaaya hazırlandılar. Mehmed ve beraberindekiler Konya'yı kuşattılar. Cimri ve yanındakiler 12 Mayıs 1277 (7 Zilhicce 675) Perşembe günü Konya'nın dışkale'sinin yakılan Atpazarı ve Çaşnigir Kapılarından şehre girerek saray, konak, çarşı ve hanları yağma ettiler[20]. Emin el-Din Mikael ve Emîr el-Sevahil Tokat'ta bulunan Pervane ile Sultan'ın yanına kaçarken Kaymaz kervansaray civarında tevkif edilerek[21] Mehmed Bey'in yanına götürüldü. Mehmed Bey Emin el-Din'e işkence yaptırdı. Sarığının arasında bir düğüm buldular. Bu düğüm çözülünce içinden muşambaya sarılı bir kâğıt parçası çıktı. Bu hazinelerin saklandığı yerlerin plânını gösteriyordu. Ellerini arkasından bağlayarak hazinelerin bulunduğu yerlere götürdüler. Malları kolaylıkla yerlerinden çıkarıp develere ve esterlere yükledikten sonra naibi ve Emîr el-Sevahil Baha el-Din ile birlikte öldürdüler[22].

Konya'ya girmeğe muvaffak olan Karaman Oğlu Mehmed Bey, Konya halkını zorla Cimri'ye bi'at ettirmiş, 19 Mayıs 1277 (14 Zilhicce 675) Salı günü Padişah olarak başı üzerine sancak çekilmiş idi[23].

Cimri'nin veziri sıfatı ile hareket eden Mehmed Bey de ilk icraat olmak üzere halktan 40 bin akçe barış vergisi adı ile bir para tarh etti. Karaman Oğlu Mehmed Bey her tarafa haberler göndererek bütün türkmenleri davet etmiş, divan toplantıları, tayin ve tevcihler yapmış, bu arada ünlü tarihî fermanını yayınlamıştır "Bugünden sonra divanda, dergâhda ve barigâhda, meclisde ve meydanda Türkçeden başka dil konuşulmayacaktır"[24]. Bu

[19] Yazıcı-Oğlu Ali, Tevârih-i Âl-i Selçuk, Topkapı Sarayı Revan Kütüphanesi No. 1390, Varak 503, Cimri'nin Siyavuş b. İz el-Din olduğunu iddia eden serserinin adı olmayup Selçuklu Hanedanına taraftar olan Müverrihlerin, Onun aleyhine kullandıkları müzeyyif bir sıfattır. Cimri kelimesi âdi, soysuz, türedi manalarına gelir. Prof. F. Köprülü, Türkiyat Mecmuası II, s. 500.

[20] İ. Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, s. 216 da İbn-i Bibî'ye dayanarak Cimri'nin Şehre 676 senesi 10'nuncu Perşembe günü girdiğini bildiriyor; Dr. Nejat Kaymaz'ın verdiği tarih bizim sikkemize daha uymaktadır, Pervane Muin el-Din Süleyman, s. 173.

[21] Mevlânâ, Fihi Mafih, Abdülbâki Gölpınarlı tercümesi, s. 40 da Konya-Kayseri arasındaki konak noktalarından biri olarak gösterilmiştir.

[22] İbn-i Bibî, aynı eser, s. 692 vd.

[23] İbn Şeddâd, Baybars Tarihi, Prof. Şerafeddin Yaltkaya tercümesi, s. 90.

[24] İbn-i Bibî, aynı eser s. 696; Belleten C. XXV, S. 97. T. Tarih Kurumu 1961, Ali Sevim, Cimri Olayı hakkında, s. 67; Edebiyat Fakültesi Tarihi Dergisi C. IX s. 13, İstanbul 1958, İ. Artuk, Sahte Selçuklu Sultanı Cimri, s. 156; Dr. Nejat Kaymaz, aynı eser, s. 173.

arada Cimri adına hutbe okunmuş ve sikke de basılmıştır. Kerim el-Din Mahmud Aksarayî bu olaydan bahsederken şöyle diyor:

وچون دیو دون بر تخت سلیمانی نشت وخطبه بنام او خواندند وسکه بنام آن سك زدند

Yani: "Alçak bir şeytan Süleyman tahtına oturdu" [25].

Karaman Oğlu Mehmed Bey Cimri'nin mevkiini kuvvetlendirmek gayesiyle kendisine IV. Rükn el-Din Kılıç Arslan'ın kızını almak teşebbüsünde bulundu. Kızın annesi Gazaliye Hatun cihaz düzmek bahanesiyle 4 ay mühletle bu teklifi kabul etti. Bu esnada Karaman Oğlunun harakâtını ta'kip etmekte bulunan Sahip Ata, Karahisar-ı Devle'de askerlerini toplamış, Germiyan Türkmenlerini de para ile tutarak Konya'ya hareket ettiklerini işiten Mehmed Bey Cimri ve Türkmenlerini yanına alarak, Akşehir tarafında onlara karşı çıkmıştı. O, Altuntaş köyüne geldiği zaman Sahip Fahr el-Din Oğullarının Kozağacı denilen [26] yerde konakladıklarını gördü. Değirmençay isimli bir yerde iki taraf arasında savaş başladı. Savaşta Sahip Fahr el-Din'in büyük Oğlu Tac el-Din Hüseyin ile Karaman Oğlu Mehmed arasında büyük bir çarpışma oldu. Karaman Oğlu Mehmed Bey'in attığı bir mızrak darbesiyle atından suya düşen Tac el-Din Hüseyin'in arkasından gelen Türkmenler başını bedeninden ayırdılar [27]. Ordusu ve bilhassa Germiyan Türkmenleri yardım edecekleri yerde firar ettiler. Aynı günde Fahr el-Din Ali'nin diğer oğlu Nusret el-Din Hasan'da öldürüldü (21 Zilhicce 675 = 26 Mayıs 1277) [28]. Bu olaydan sonra Karaman Oğlu Mehmed Bey Sahip Fahr el-Din Oğullarının iktaı olan Karahisar-ı Devle üzerine yürümüşse de hiçbir muvaffakıyyet gösterememiştir. 675 senesi 1277 Haziranın ilk günlerinde tekrar Konya'ya avdet eden Karaman Oğlu Abaka Hanın Anadolu'ya geldiğini ve Şehzade Kongurtayı Akşehir'de başkaldıran Kızıl Hamid üzerine gönderdiği ve Kızıl Hamid'i ele geçirdiğini bundan sonra III. Gıyas el-Din Keyhusrev Sahip Fahr el-Din Moğol-Selçuk müşterek Ordusuyla Konya üzerine hareket etmekte olduklarını haber alınca başkenti sür'atle bırakmak zorunda kaldı. Müşterek Selçuk Moğol ordusu Larende yakınlarına gelmiş ve asi Türkmenlerin büyük bir kısmı esir edilmiş, bu arada pek çok davar sürüleri ele geçirilmişti. Bu ilk

[25] Kerîm el-Din Mahmud Aksarâyî, Musameret el-Ahbâr, s. 124.

[26] Sivrihisar'a bağlı bir Bucak'dır.

[27] İbn-i Bibî, aynı eser, F. Nafiz Uzluk, s. 295; Tarih-i Osmanî Encümen Mecmuası, İstanbul 1326, Cüz III'de Ahmed Tevhid Beyin Rum Selçuk Devleti inkırazı ile teşekkül eden Tevaif-i Mülûk, s. 195-196; Dr. Nejat Kaymaz, aynı eser, s. 173.

[28] M. Ferid ve M. M. Koman, Selçuk Veziri Sahip Ata ile oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul 1934, s. 58, 59; İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, s. 725.

muvaffakıyetten sonra Sahip Cüveyni Kazova kışlağına gitmek üzere buradan ayrılmış Sultan Keyhüsrev ve veziri Sahip Fahr el-Din bir kısım Moğol askerleri ile Konya taraflarına hareket etmişlerdi. Fakat Mehmed Bey ve yanındakiler Sahip Cüveyni'nin bir kısım askerle ayrılıp gittiğini öğrenen Karaman Oğlu ve Cimri yeniden Konya'ya girmek istedilerse de[29] Konya Kadısı Ebu Sena Sarac el-Din Mahmud Urmevi'nin himmetiyle halk asileri şehre sokmamış ve bizzat kal'aya çıkarak Türkmenlere karşı ok bile atmıştı[30].

Asi kuvvetleri takip amacını güden Selçuklu ordusu Mut ovasına geldiği vakit, Asilerin hareketini yakından kollamak için ileriye 50 Moğol ve 50 Türkmen askerinden müteşekkil yüz kişilik bir kuvvet "ileri karakol" vazifesini görmek için çıkarılmıştı. Bu karakol o esnada bir tepe üzerinden Selçuklu ordusunu keşfe uğraşan Karaman Oğlu Mehmed iki kardeşi ve amcasının oğlu ile cesaretlerine güvendiği birkaç kişiyi görerek takip ettiler. Takip sırasında bir geçide sıkışan Karaman Oğlu Mehmed Bey ve kardeşine birer ok isabet ederek yere serildiler. Bu takipden kurtulmağa çalışan diğer kardeşi ve amcasının oğlu ayni akıbete uğradı.

Ölüleri teşhis edilen Mehmed Bey, Tanu ve Zekeriya ismindeki iki kardeşiyle amcazadesinin başları kesilerek Sultan ve Sahip Ata'ya götürüldü[31].

Mehmed Beyin ortadan kalkmasiyle iş bitmemişti, zira Karaman Oğlu Mehmed Bey sayesinde Karahisar-ı Devle'de bulunan Cimri Ankara'dan itibaren batı Anadolu Bölgesine sahip olmuş ve buralarda mutlak bir hükümdar gibi saltanat sürdüğünden basılan sikkelerinde ابوالفتح ünvanını almış olması gayet tabiî idi. Bu sıralarda Diyarbekir'den Ankara'ya kadar olan sahada Moğolların yardımı ile nufuzunu te'sise muvaffak olan Gıyas el-Din Keyhüsrev Sahip Fahr el-Din ile birlikte Ankara'dan gelerek harekât için bir ay içinde mükemmelen hazırlanıyor ve nihayet 676 Senesi Muharremin 7. Perşembe günü iki namaz vakti aralığında birdenbire askerler arasında asi kuvvetlerin göründüğü haberi yayılıyor. Bunun üzerine Selçuklu kuvvetler derhal silâhlarını alarak yürüdü. İki ordu karşı karşıya geldiği zaman ilk hamleyi asiler yaptı[32]. Fakat Azd el-Din Muhammed

[29] Belleten C. XXV, S. 97, T. Tarih Kurumu 1961, Ali Sevim, aynı yazı, s. 68.

[30] İbn-i Bibî, Farsca Muhtasar Selçuknamesi, Çev. F. Nafiz Uzluk, s. 296.

[31] İbn-i Bibî, Uzluk tercümesi, s. 298; Ahmed Tevhid, Tarih-i Osmani Encümen Mecmuası, İstanbul 1326, Cüz 3; Anonim Tarih Âl Selçuk, Ankara 1952, s. 62; Reşid el-Din ise ormanlarda saklanan Mehmed Bey'in ormanlarla beraber yakıldığını bildiriyor, Cami el-Tevarih (Nşr K. John) 33; J. V. Hammer, Geschichte der İlhane, Darmstadt 1842, s. 298.

[32] İbn-i Bibî, aynı eser, Nşr, Adnan Erzi, s. 727 aynı eser, F. Nafiz Uzluk tercümesi, s. 299.

b. Süleyman el-Tuğrai, Bedr el-Din İbrahim b. Hoteni ve Alem el-Din Kaiser gibi Emîrlerin kahramanca mukavemetleri sayesinde asilerin büyük bir kısmı yok edilmiş ve bir çok ta mal ele geçirilmişti. Cimri o gece Germiyanlı Hüsam el-Din b. Alişir'in maiyyeti düzme Selçuklu Sultanını ayağına geçirdiği kızıl edik dediğimiz kırmızı çizmeden teşhis ederek yakalamağa muvaffak oluyorlar, Sultan'ın huzuruna getirildiği zaman saçma sapan birtakım uygunsuz lakırdılar sarfetmişti. Biraz sonra Sultanın emriyle derisi yüzülüp içine saman doldurularak şehir ve kasabalarda gezdirdiler[33]. Bundan sonra Cimri'nin cesedi Larende Kapısı (Deli Kapı)[34] üstüne asılarak teşhir edilmiştir[35].

Yukarıda bahsettiğimiz 676 tarihli Cimri dirhemi bize, Cimri'nin saltanatının 675 den 676 senesine kadar sürdüğünü göstermektedir.

[33] Aksarayî, aynı eser Ankara 1944, s. 132; Ahmed Tevhid Tarih-i Osmani Encümen Mecmuası, İstanbul 1327, Cüz 8'de Kütahya Germiyan Beyleri adlı yazısında Germiyanlı Alişir Oğlunun maiyyeti tarafından tevkif edildiğini ve bunun Alişir Oğlu Ya'kub'un olması zannı galiptir denilmektedir; Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, s. 27 de, Topkapısaray Revan Kütüphanesi 1390 numarada kayıtlı bulunan Yazıcı-zâde Ali'nin Selçuknamesine atfen Germiyanlı Alişir'in oğlu Hüsam el-Din'in maiyyeti tarafından tevkif edildiğini bildirmektedir.

[34] Sahip Ata Camiinin tam karşısına rastlamaktadır.

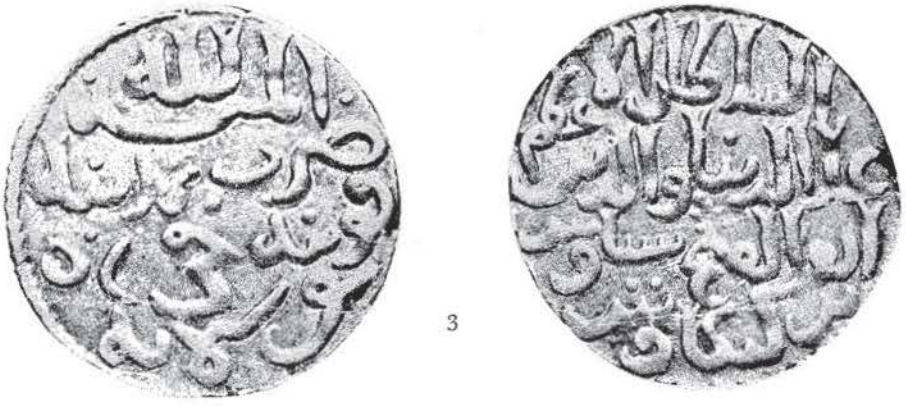
[35] İbrahim H. Konyalı, Konya Tarihi, s. 149.

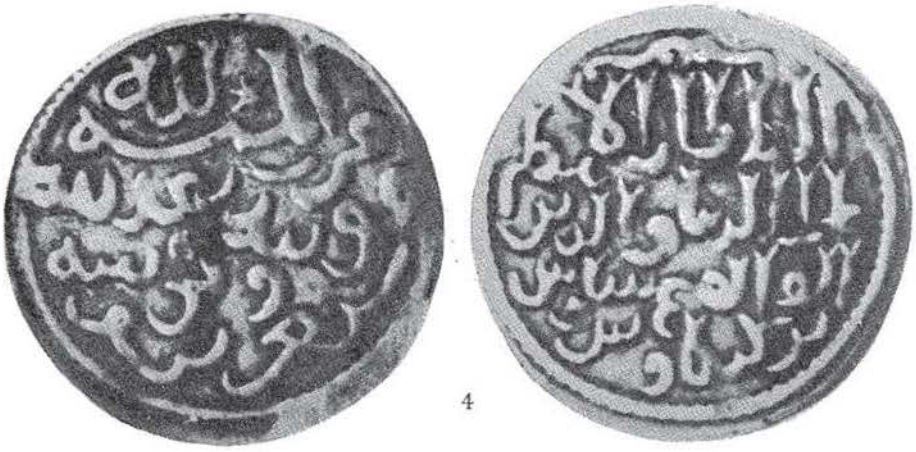
1

2

3

4